

D, 599-600

OŚRODEK DOKUMENTACJI
ZABYTEKÓW W WARSZAWIE
KARTA EWIDENCYJNA ZABYTEKÓW
ARCHITEKTURY I BUDOWNICTWA

A B C D E F G H I J K L Ł M N O P R S T U V W X Y Z

Nr 5140
DOLNOŚLĄSKIE

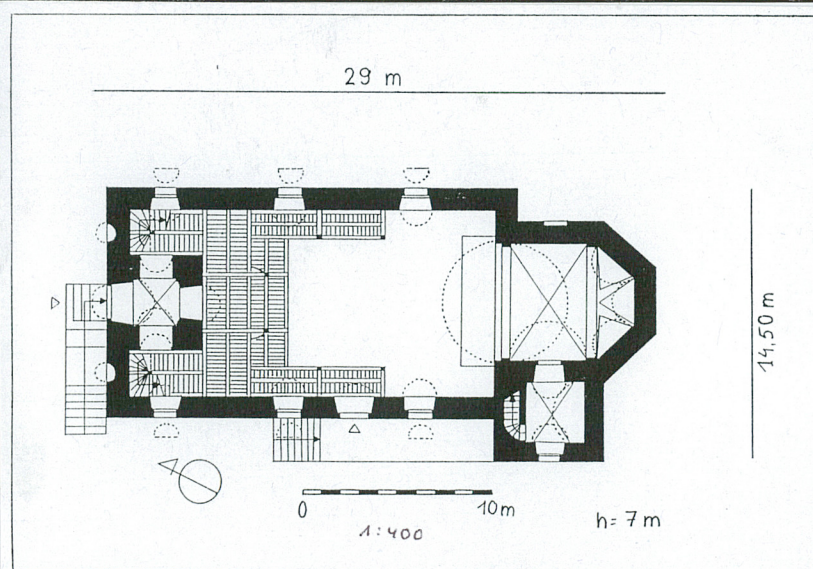
1. Obiekt

KOŚCIÓŁ FILIALNY p. w. NAWIEDZENIA NMP *ok.*
WNIEBOWZIECIA NMP

2. Czas powstania
przed 1631, grunt, parafia
1716

3. Miejscowość

NIEMOJÓW

4. Adres

Niemojów (bez numeru)

57-530 Międzyzlesie

nr hipoteczny nr działki geodezyjnej 125

5. Przynależność administracyjna

województwo dolnośląskie, powiat Kłodzko
gmina Międzyzlesie

6. Poprzednie nazwy miejscowości

Marienthaall (1631), Marienthaal

(1632/1633), Marienthal (1765-1945)

7. Przynależność administracyjna przed 1 VI 1975

województwo wrocławskie *WB*

powiat Bystrzyca Kłodzka

8. Właściciel i jego adres

Parafia rzymskokatolicka p.w. Wniebowzięcia
NMP, Różanka, nr 14, 57-530 Międzyzlesie

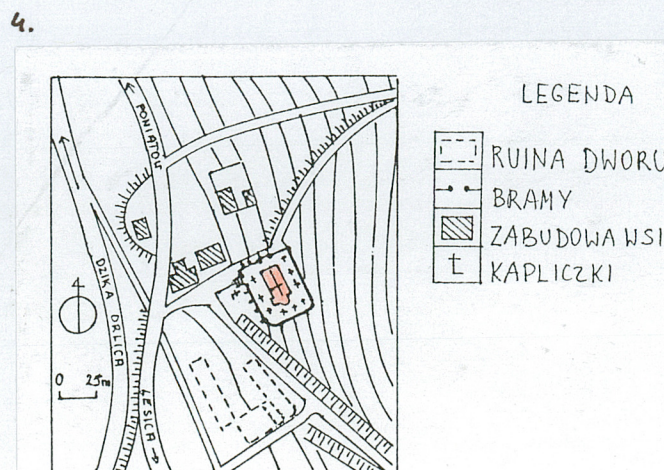
9. Użytkownik i jego adres

Parafia rzymskokatolicka p.w. Wniebowzięcia
NMP, Różanka, nr 14, 57-530 Międzyzlesie

10. Rejestr zabytków

193/
Nr 865

data 19.04.1961

Historia

W ostatniej ćwierci XVI w. ustalany był przebieg południowego odcinka zachodniej granicy Hrabstwa Kłodzkiego, wytyczonego wzdłuż Dzikiej Orlicy. Wzdłuż niego powstawały przygraniczne miejscowości zakładane m.in. przez przedstawicieli cesarskiej administracji. Jedną z nich była kameralna osada leśna Niemojów, lokowana w 1578 r. przez cesarskiego nadleśniczego hrabstwa Leonharda von Veldhammer. Powstało tu także wielkie sędziostwo, wymienione po raz pierwszy w 1579 r. Niemojów kupiony przez hrabiów von Althann w r. 1684 wszedł w skład ich majątności i został dołączony do klucza Szczerba. W czasach nowożytnych ta średniej wielkości wieś (jeśli chodzi o liczbę ludności) była terytorialnie bardzo rozległa. Początkowo miała charakter rolniczo-ziemieśniczy, a od 2 poł. XIX w. — także letniskowo - turystyczny. W miejscowości znajdowało się przejście graniczne do Czech. Niemojów spopularyzował się jeszcze bardziej po wybudowaniu nowej, widokowej szosy z Międzylesia do Różanki, oraz po 1909 r., gdy stał się kolebką narciarstwa na terenie hrabstwa i znanym wczasowiskiem.

*

Według Tschitschkego przez teren późniejszego Niemojowa wiódł jeden z traktów z Hrabstwa Kłodzkiego do Czech, wytyczony przez dolinę Dzikiej Orlicy. Skręcał on w stronę Gniewoszowa w sąsiedztwie późniejszego kościoła w Niemojowie. I tam też na jednym z drzew miał się znajdować wizerunek maryjny.

W czasach reformacji stary kult maryjny zapewne zanikł. Luteranie w 1597 r. zbudowali we wsi drewniany kościół. Początkowo Niemojów należał do parafii w Českých Petrovicach. Później, miał już własnego ewangelickiego kaznodzieję, który w latach 1597–1612 administrował tutejszym kościołem. W r. 1612 kaznodzieja ten przeszedł do Różanki, w której erygowano nową ewangelicką parafię. W Niemojowie zastąpił go do 1614 r. właściciel dóbr sędziowskich Christoph Neudeck, a później Niemojów dołączono do ewangelickiej parafii w Bartošovicach, i na koniec — do ewangelickiej parafii w Różance. Po 1624 r. Niemojów wszedł w skład katolickiej parafii w Domaszkowie, a po r. 1665, po erygowaniu parafii w Różance, został do niej dołączony. W 1716 r. zbudowano w Niemojowie nowy kościół. Odrodził się też w pierwszych dzieścioleciach XVIII w. dawny kult maryjny. Przyczynił się do tego udzielony przez władze kościelne przywilej łączenia święta patronalnego z odpustem, odnawiany jeszcze w 1795 r. W związku z tym do kościoła w Niemojowie, w którym znajdowała się cudowna figura maryjna, docierały liczne pielgrzymki.

Sytuacja

Niemojów położony jest na wysokości około 550–610 m n.p.m. przy granicznej drodze w dolinie Dzikiej Orlicy, prowadzącej od Lesicy ku Dusznikom. Wieś rozlokowana została na wschód od koryta rzeki, u podnóża zachodnich stoków Gniewosza, Czerńca i sąsiadujących z nim szczytów w południowej części Gór Bystrzyckich. Z miejscowością sąsiadują nadrzeczne łąki, a dalsze jej otoczenie stanowią lasy porastające szczyty Gór Bystrzyckich oraz mało zalesione szczyty Orlickich Hor w Czechach.

*

Kościół wzniesiony na terenie cmentarza usytuowano w południowej części wsi, na zachodnim stoku wzniesienia obniżającym się ku korytu Dzikiej Orlicy. (il. 4, 6–8) Kościół góruje nad znajdującym się niżej w dolinie rzeki rozległym, dawnym dworem sędziowskim (obecnie w ruinie), a od północnego zachodu sąsiaduje z dwoma budynkami mieszkalno-gospodarczymi. Od głównej wiejskiej drogi wiedzie ku kościołowi gruntowa droga. Świątynia znajduje się na terenie niewielkiego cmentarza założonego na planie prostokąta z dwoma zaokrąglonymi narożnikami (od południowego wschodu). Cmentarz otoczono kamiennym, dawniej tynkowanym murem, którego wyższe odcinki północny i zachodni wzmocniono przyporami. Odcinki południowy i wschodni, niższe, bez przypór. (il. 6–9) W zachodnim narożniku muru cmentarnego brama filarowa z kamiennymi kapnikami. (il. 9–10), a w północno-zachodnim odcinku muru, przed fasadą kościoła, kamienna brama zamknięta łukiem pełnym, pozbawiona zwieńczenia, wzmocniona dwiema przyporami. (il. 7, 11) Zachowały się pozostałości starych nagrobków.

Przy filarowej bramie cmentarza usytuowano kamienny, neobarokowy krucyfiks z 1862 r., a poniżej, bliżej głównej wiejskiej drogi ustawiono na wspólnym cokole z wolutami figury Marii i Józefa (św. Rodzina), wykonane w latach dwudziestych XVIII w. Przy tej grupie figuralnej zachowały się pozostałości barokowej balustrady z motywami dekoracyjnych płycin i owali. (il. 51)

14. Kubatura 1317 m ³	15. Powierzchnia użytkowa 272 m ²	16. Przeznaczenie pierwotne Kościół filialny	17. Użytkowanie obecne Kościół filialny
18. Prace budowlane i konserwatorskie, ich przebieg i dokumentacja W 1971 r. zmieniono dawne pokrycie dachu z łupku na nowe z blachy ocynkowanej. W 1981 r. przeprowadzono remont więźby dachowej i naprawiono system odwadniający. Brak dokumentacji przeprowadzonych prac remontowych. Prace te przeprowadzono systemem gospodarczym.		19. Stan zachowania (fundamenty, ściany zewnętrzne, ściany wewnętrzne, sklepienia, stropy, konstrukcja dachu, wyposażenie i instalacje) Fundamenty — w stanie dobrym, zawilgocone Ściany zewnętrzne prezbiterium, nawy i wieży — miejscami znacznie zawilgocone. Spękana ściana frontowa. Spękania widoczne od strony chóru muzycznego. Liczne ubytki tynków. Sklepienie w prezbiterium — w stanie dość dobrym. Strop nad nawą — częściowo uszkodzony, widoczne ubytki narzutu. Konstrukcja drewnianego chóru muzycznego i empor oraz ich balustrad — w stanie dobrym. Konstrukcja więźby dachowej nad prezbiterium i nawą — w stanie dobrym. Pokrycie dachowe nad prezbiterium, nawą i przybudówkami — w stanie dobrym. Wystrój elewacji i wnętrz — w stanie dobrym. Na elewacjach widoczne miejscami ubytki tynku. Polichromia elewacji znacznie zniszczona, polichromia wnętrza kościoła — w stanie stosunkowo dobrym. Tylko miejscami widoczne jej ubytki. Wyposażenie z XVIII w. — wymaga okresowej konserwacji. Instalacje — w stanie dobrym.	
		20. Najpilniejsze postulaty konserwatorskie • Ochronie konserwatorskiej podlega dyspozycja przestrzenna kościoła, jego bryła, wystrój wnętrz i wystrój elewacji. Obecnie należy przede wszystkim podjąć, pod kierunkiem specjalistów, próbę osuszenia murów kościoła. Należy poddać konserwacji istniejącą polichromię wnętrza, kamieniarkę i zachowaną, stylową stolarkę drzwiową oraz wyposażenie kościoła. Wszystkie planowane prace remontowo-konserwatorskie muszą być konsultowane z WKZ we Wrocławiu. Zaleca się odtworzenie na elewacji malowanych podziałów ramowych (według zachowanych reliktyw). Nowa kolorystyka elewacji powinna być utrzymana w kolorach ugru (płaszczyzny) i bieli jasnego beżu (malowany podział ramowy).	

21. Akta archiwalne (rodzaj akt, numer i miejsce przechowywania)

24. Uwagi różne

22. Bibliografia

Bach A., *Urkundliche Kirchen-Geschichte der Grafschaft Glatz*, Breslau 1841, s. 492, 493.

Berger A., *Eine Übersicht über die Pfarreien und Kuratien der Grafschaft Glatz betreffend die Zeit von 1841–1946*, Kirchlungen, Kreis Herford 1961, mps., s. 95, 96.

Bernatzky A., *Lexicon der Grafschaft Glatz*, Leimen/Heidelberg 1984, s. 173.

Hochberg von, Landrath, *Statistische Darstellung des Kreises Habelschwerdt Regierungs Bezirk Breslau Provinz Schlesien*, Habelschwerdt 1869, s. 142–144.

Katalog rzeźby barokowej na Śląsku, pod red. K. Kalinowskiego, T. 1. Hrabstwo Kłodzkie, Poznań 1987, s. 148–150.

c.d. wkładka nr 4

23. Źródła ikonograficzne i fotografie (rodzaj, miejsce przechowywania, sygnatury)

Portal kościoła (*Kirchenportal in Marienthal*), w: Hainke A., *Die Grafschaft Glatz*, Breslau 1941.

25. Opracował

tekst

Iwona Rybka-Ceglecka, III–IV.2000 *I. Ceglecka*

plany, rysunki

Iwona Rybka-Ceglecka, III.2000 *I. Ceglecka*

zdjęcia
fotograficzne

Iwona Rybka-Ceglecka, IV.1999, *I. Ceglecka*

miejsce przechowywania negatywów — u autora zdjęć

KARTA PO WYPEŁNIENIU PODLEGA OCHRONIE NA PODSTAWIE PRZEPISÓW PRAWA AUTORSKIEGO

26. Adnotacje o inspekcjach, informacje o zmianach (daty, imiona i nazwiska wypełniających)

27. Załączniki

Wkładki do kart ewidencyjnych 10 szt.

1. Miejscowość, gmina, województwo N I E M O J Ó W gm. Międzylesie, pow. Kłodzko woj. dolnośląskie	2. Obiekt (nazwa jak w karcie) KOŚCIÓŁ FILIALNY p. w. NAWIEDZENIA NMP	3. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego) c.d. rubryki 12 Historia
---	---	--

c.d. rubryki nr 12 Historia

W XIX w. ruch pielgrzymkowy osłabł, ze względu na większą popularność ośrodka pielgrzymkowego w Kralikach. Jeszcze w latach sześćdziesiątych XIX w. docierały do Niemojowa sporadycznie pielgrzymki ze Słowacji. Osłabienie ruchu pielgrzymkowego spowodowało, że w XIX w. usunięto z niemojowskiego kościoła wota i obrazy wotywne. Zachowana została tylko późnogotycka figura maryjna.

W obrębie parafii z siedzibą w Różance wieś pozostaje do dziś. Obecnie niemojowski kościół ma status kościoła filialnego i zachował swe historyczne wezwanie. Użytkowany dziś przykościelny cmentarz powstał zapewne w XVI w.

*

Pierwszy, drewniany kościół w Niemojowie zbudowali w 1597 r. luteranie. Przejęty później przez katolików miał w 1631 r. status kaplicy i wezwanie Nawiedzenia NMP. Stary kościół przetrwał do pierwszych dziesięcioleci XVIII w., kiedy to na jego miejscu zbudowano nową, murowaną świątynię. Zezwolenie na budowę zostało wydane w 1713 r. W r. 1715 gałkę na hełmie wieży założył cieśla z Niemojowa, Anton Grond. Według Tschitschkego miał on również prowadzić budowę kościoła. Świątynię poświęcono w r. 1716. Data ta została umieszczona na archiwolcie portalu. (il. 12)

Układ przestrzenny nowego kościoła rozwiązano w sposób bardzo prosty i tradycyjny. (il. 5) Wyodrębnione, sklepione prezbiterium z jedną przybudówką połączono z jednoprzestrzenną nawą krytą stropem, wypełnioną drewnianym chórem muzycznym i emporami. (il. 36, 40) Nowym i rzadziej stosowanym elementem układu przestrzennego kościoła było wbudowanie wieży w nawę. Ukształtowano zatem typ fasady powstały z połączenia fasady bezwieżowej z wieżową, wprowadzony w poł. XVII w. w architekturze sakralnej Hrabstwa Kłodzkiego przez północnowłoskich budowniczych przy modernizacji kościoła w Gorzanowie. (il. 5, 11, 46) Niezależnie jednak od tego nowocześniejszego rozwiązania elewacji wczesnobarokowa świątynia w Niemojowie reprezentuje tradycyjny nurt nowożytniej, barokowej architektury sakralnej Ziemi Kłodzkiej,

cechujący się też prostotą i daleko posuniętą oszczędnością rozwiązań formalnych.

Bryła kościoła została ujednolicona i nakryta wspólnym dachem, a wystrój elewacji opracowano bardzo skromnie, przy wykorzystaniu obiegowych rozwiązań formalnych, takich jak typowe sklepienie kolebkowe z lunetami i gurtami (prezbiterium) malowany podział ramowy, portale z umieszczonymi nad nimi rzezbami i niszami, półkoliście zamknięte okna zbliżone do okien termalnych. (il. 11, 23, 26–28, 36) Nowocześnie rozwiązano południowo-zachodnią, boczną elewację nawy, której ważnym elementem kompozycji były portal i znajdująca się nad nim nisza z figurą *Immaculaty*. (il. 19–20)

Istotny element wystroju elewacji stanowiły kamieniarka i rzeźby figuralne. Ujęcie głównego portalu w fasadzie i jego połączenie z rzeźbą figuralną było zupełnie atektoniczne i nawiązywało do sztuki ludowej. (il. 12–16) Sztuka ta wpłynęła też na zastosowanie rozet na węgarach i archiwolcie portalu oraz na ogólne sprymitywizowanie form i zakłócenie proporcji wczesnobarokowych motywów dekoracyjnych, jak np. uskrzydłonych anielskich główek, kartuszy, wolut, lub ozdobnych wazonów z bukietami kwiatów. Twarze figur Marii i Św. Elżbiety oraz anielskie główki otrzymały sprymitywizowane rysy, a szaty figur — dekoracyjny rysunek. Dekorowano również parapety nisz w fasadzie, zdobiąc je motywem owocowo-kwiatnych girland podwieszonych na draperiach. (il. 17–18). Podobną girlandą ozdobiono także nadproże portalu w południowo-zachodniej, bocznej elewacji nawy kościoła. (il. 21) Znajdująca się w niszy figura *Immaculaty* otrzymała bardziej krępe proporcje niż figury Grupy Nawiedzenia z fasady kościoła.

Kamieniarka i rzeźba figuralna zdobiąca elewacje kościoła w Niemojowie wykazuje pewne podobieństwo do kamieniarki z elewacji kościoła w sąsiedniej Lesicy (1706), i przyjmuje się, że została wykonana przez tzw. warsztat lesicki.

Był to lokalny warsztat kamieniarski czynny w Międzylesiu i jego okolicach w latach ok. 1698–1716. Należący doń wykonawcy przetwarzali w duchu sztuki ludowej wczesnobarokowy detal architektoniczny i motywy zdobnicze stosowane w 2 poł. XVII w., głównie w kształtowaniu sztukatorskiego wystroju wnętrz. Dzieła warsztatu lesickiego, w tym rzeźbę figuralną, cechowały zakłócenie właściwych proporcji i pewien prymitywizm. Jednocześnie kamieniarze czynni w warsztacie lesickim wykazywali się dużą dozą fantazji dekorując np. nadproża portali.

Wykonana przez ten warsztat rzeźba i kamieniarka zdobiąca elewacje kościoła w Niemojowie jest niewątpliwie dziełem innego mistrza, niż wykonawcy podobnej dekoracji kościoła w Lesicy (patrz — odrębna karta). Przemawiają za tym atektoniczność portalu kościoła, dalej idące odniesienia do sztuki ludowej i bardziej sprymitywizowane formy rzeźb figuralnych oraz dekoracji ornamentalnej.

Nie wiadomo kiedy w czołową ścianę rampy przed południowo-zachodnią elewacją kościoła wmurowano pięć płyt nagrobnych osób związanych z tutejszym sędziostwem. Są to m.in. płyty nagrobne Leonharda von Veldhammer z 1583 r., mężczyzny w duchownej szacie, tutejszego kaznodziei Christopha Neu-decka, z 1614 r., kobiety z 2 poł. XVII w. lub z 1 poł. XVIII stulecia oraz mężczyzny z 2 poł. XVIII w. (il. 20)

W 2 poł. XIX w. lub na początku w. XX powstał obecny wystrój malarski prezbiterium i nawy, a w 1910 r. przebudowano drewniany chór muzyczny i emporę.

Wydaje się, że nowa polichromia mogła powstać w latach ok. 1860, lub w 1892 r., w czasie odbudowy i renowacji kościoła w Lesicy. Możliwe jest też, że obecny wystrój wnętrza niemojowskiej świątyni zrealizowano później, w 1910 r., ale w nawiązaniu do bardzo efektownego wystroju lesickiego kościoła. Podobieństwa dotyczą nowej polichromii prezbiterium, utrzymanej w stylu historyzmu (neoklasycyzmu łączonego z neobarokiem), czy też w zastosowaniu charakterystycznego motywu szyszki z liśćmi akantu. (il. 35–38)

Z początku XX w. pochodzi niewątpliwie architektoniczno-ornamentalna polichromia ścian nawy oraz wykonana przez innego malarza polichromia sufitu nawy i przyłącza łuku tęczowego, odnosząca się do średniowiecznej symboliki sklepienia jako nieba. (il. 39, 42) Przedstawienia figuralne na ścianie z łukiem tęczowym (anioły) zostały w dużym stopniu poddane stylizacji. Przypominają malarstwo ludowe.

Zapewne w 1910 r. przebudowano chór muzyczny i towarzyszące mu emporę. Zachowano starą ich konstrukcję typową dla tradycyjnego budownictwa wiejskiego, wymieniono słupy nośne oraz wykonano nowe, architektonicznie rozczłonkowane balustrady. Nowe elementy chóru muzycznego i empor utrzymano w tzw. stylu rodzimym (*Heimatstil*), gdyż zastosowano charakterystyczne dla sztuki ludowej filary z wrzecionowatymi brzuścami i ozdobne, dekoracyjnie podcięte listwy u spodu balustrad. (il. 43–47)

1. Miejscowość, gmina, województwo N I E M O J Ó W gm. Międzylesie, pow. Kłodzko woj. dolnośląskie	2. Obiekt (nazwa jak w karcie) KOŚCIÓŁ FILIALNY p. w. NAWIEDZENIA NMP	3. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego) c.d. rubryki 13 Opis
---	---	--

c.d. rubryki nr 13 Opis

Materiał, konstrukcja, technika

Ściany

Ściany murowane głównie z kamienia, w mniejszym stopniu z cegły, tynkowane. Chór muzyczny i empory drewniane. Belki nośne spodu chóru i empor umocowane w ścianach nawy i wieży. Chór muzyczny drewniany, dwukondygnacyjny. Konstrukcja dolnej kondygnacji chóru muzycznego wzmocniona dwoma podciągami podpartymi dwoma drewnianymi słupami. Konstrukcja empor oparta na parach słupów (il. 45–47) Konstrukcja drugiej kondygnacji chóru muzycznego niezależna, mocowana na belkach wmurowanych w ścianę nawy i wieży. Balustrada chóru i empor drewniana, pełna. Wystrój elewacji kościoła wykonany głównie z tynku. Gzymsy koronujące profilowane, murowane z cegły, tynkowane. Zachowane kamienne portale zewnętrzne, (il. 12, 20, 28), obramienia okienne (il. 24) oraz kamienny detal architektoniczny. (il. 14, 17–18, 22)

Sklepienia i stropy

Przęsło prezbiterium nakryte sklepieniem kolebkowym z gurtami i lunetami, a jego zamknięcie — konchowym z lunetami. (il. 5, 36–37) W lokalności pod zakrystią sklepienie kolebkowe, w zakrystii nieregularne sklepienie kolebkowe z lunetami. W przyziemiu wieży sklepienie krzyżowe. Nad nawą drewniany strop z sufitem. (il. 33, 40) Spód chóru muzycznego i empor (w nawie) o konstrukcji stropu belkowego z podciągami (il. 45–47).

Wieżba dachowa i pokrycie dachu

Wieżba dachowa niedostępna.

Dawniej pokrycie dachu wykonane było z łupku. Obecnie pokrycie dachu i hełmu z blachy ocynkowanej lub z blachy cynkowej.

Posadzki, podłogi

W prezbiterium, nawie i wieży posadzka z płyt kamiennych. W zakrystii, na chórze muzycznym i na emporach podłogi drewniane. W lokalności pod zakrystią polepa.

Schody

Schody zewnętrzne kamienne. Przed głównym wejściem w fasadzie jednobiegowe z podestem łamane, dwubiegowe z trzypoziomowym podestem. Na górnym poziomie podestu, przed wejściem do kościoła założony poprzecznie drugi, krótki bieg schodów. Przed bocznym wejściem do kościoła (w elewacji zachodniej) drugie kamienne schody, jednobiegowe, prowadzące na wydłużony, prostokątny podest zawarty pomiędzy nawą a zakrystią. (il. 5, 19, 20) Ściana czołowa muru oporowego, na którym założono podest utworzona z czterech płyt nagrobnych: zapewne założyciela Niemojowa Leonharda von Veldhammer (z 1583 r.), Christopha Neudecka (z 1614 r.), kobiety (z 2 poł. XVII w. lub z 1 poł. XVIII stulecia) oraz Nicolausa Rupprechta zmarłego w 1772 r. Wszystkie te osoby związane były z tutejszym sędziostwem.

Schody wewnętrzne w nawie (na chór muzyczny) i w zakrystii (na ambonę). Schody na chór muzyczny drewniane, umieszczone w dwóch narożnikach nawy, w sąsiedztwie trzonu wieży. Zabiegowe mocowane w ścianie oraz oparte na słupie. (il. 5, 48–49) W dolnej części polickowe, wsuwane, w górnej drabiniaste od spodu odeskowane.

Schody z zakrystii na ambonę zabiegowe, murowane. Bieg o zarysie ćwierćelipsy.

Okna i otwory.

Węgry, nadproża okien i otworów wejściowych murowane. Nisze otworów rozglifione jednostronnie do wewnątrz, prostokątne, zamknięte łukami pełnymi lub odcinkowymi.

Rzut

Wyodrębnione, węższe od nawy prezbiterium zamknięte trójbocznie. (il. 5) Otwarte (poprzez łuk tęczy) ku prostokątnej, wydłużonej i wąskiej, salowej nawie z drewnianym chórem muzycznym i emporami. W nawę wbudowana od północnego zachodu czworoboczna wieża. Od południowego zachodu dobudowana do prezbiterium przybudówka wzniesiona na planie prostokąta.

Określenie typu przestrzennego kościoła i jego bryła

Kościół nie orientowany, z wyodrębnionym prezbiterium, salową nawą z wbudowaną w nią wieżą oraz z przybudówką.

Prezbiterium o wysokości nawy, zamknięte trójbocznie. Od południowego zachodu zasłonięte częściowo dwukondygnacyjną przybudówką, nakryte dachem kombinowanym (trójspadowym i dwuspadowym), połączonym z dachem nawy. (il. 1, 9, 25–27) Nawa nakryta dwuspadowym dachem. Pięciokondygnacyjna wieża czworoboczna, do wysokości czwartej kondygnacji włączona w bryłę nawy. Górna kondygnacja wieży nakryta jednoprześwitowym hełmem cebulastym z latarnią. Przyziemie dwukondygnacyjnej przybudówki przy prezbiterium usytuowane, ze względu na spadek stoku, poniżej poziomu posadzki kościoła. W drugiej kondygnacji przybudówki, na poziomie posadzki kościoła zakrystia. Kalenica dwuspadowego dachu przybudówki wyznaczona wzdłuż jej przekątnej.

Wnętrze

Prezbiterium

Prezbiterium jednoprześłowe, z trójbocznym zamknięciem, w nieznacznym stopniu wyniesione powyżej poziomu nawy, otwarte ku niej poprzez tęczę o łuku pełnym. (il. 33, 39) Oświetlone czterema oknami o łuku pełnym umieszczonymi w niszach jednostronnie rozglifionych do wewnątrz. (il. 36) W osi południowo-zachodniej bocznej ściany prezbiterium portal do zakrystii, a w osi północno-wschodniej ściany prezbiterium — zamurowana nisza otworu wej-

ściowego. Ściany prezbiterium rozczłonkowane architektonicznie pilastrami z głowicami kompozytowymi. (il. 34–35) Ponad pilastrami profilowany w tynku gzyms koronujący. Artykulacja podkreślona polichromią. Trzony pilastrów zdobione motywem prostokątnej płyciny. Barwione też głowice pilastrów.

Prezbiterium nakryte sklepieniem kolebkowym z gurtami i lunetami łączącym się ze sklepieniem konchowym z lunetami, zdobionym dekoracją malarską w odcieniach beżu i ugru (il. 36–37) Gurty sklepienia, w tym jeden w obrębie łuku tęczy, polichromowane, zdobione szeregiem prostokątnych płycin z zaokrąglonymi wklęsłymi narożnikami. Centrum gurtu na styku przesła prezbiterium i jego zamknięcia dekorowane polichromowanym sztukatorskim motywem zdobniczym, szyszką przedstawioną na tle liści akantu (il. 38) Lunety podkreślone malowanymi pasami. Na styku lunet przesła — rozeta z liści akantu. Na wysklepkach lunet i sklepienia przesła prezbiterium — cztery malowane owalne medaliony (w malowanych opaskach) z łacińskimi inskrypcjami odnoszącymi się do modlitw związanych z kultem maryjnym: „*Benedicta tu inter mulieres. Et benedictus fructus ventris tui. Magnificat anima mea Dominum. Quia fecit magna [...] est*”. (il. 37) Nisze okienne w ścianach tarczowych lunet sklepienia zdobione malowanymi, prostokątnymi płycinami. (il. 34)

N a w a

Nawa szersza od prezbiterium, jednoprzestrzenna, wysoka. Oświetlona oknami o łuku półkolistym, podobnymi do termalnych, zawartymi w niszach okiennych jednostronnie rozglifionych do wewnątrz. (il. 5, 40–41) Okna rozmieszczone w osiach okiennych. W nawę wbudowany trzon wieży. W osi południowo-zachodniej bocznej ściany nawy przepruta jednostronnie rozglifiona nisza zamknięta łukiem odcinkowym zawierająca prostokątny otwór wejściowy. (il. 40) Przyziemie wieży otwarte ku nawie poprzez trzy arkady o łuku pełnym, jedną zwróconą ku prezbiterium i dwie — ku schodom na chór muzyczny (w północno-zachodnim i w północnym narożniku nawy). (il. 45–46)

Wschodnia ściana nawy z łukiem tęczowym pozbawiona artykulacji, zdobiona polichromią przedstawiającą anioły w obłokach. Nad łukiem tęczowym znajdowała się banderola, zapewne z niemiecką inskrypcją, obecnie zamalowana. (il. 33, 39) Polichromia przechodzi w dekoracyjną polichromię sufitu nawy. Boczne ściany nawy (południowo-zachodnia i północno-wschodnia) zdobione malowaną, utrzymaną w odcieniach brązu, architektoniczną artykulacją. Malowane podziały ścian kształtowane nie konsekwentnie ze względu na wprowadzenie drewnianych empor (il. 40–42). Każda ze ścian podzielona dwoma bardzo wąskimi, kanelowanymi pilastrami, z których jeden doprowadzono do posadzki, a drugi — tylko do podłogi empor. Nad pilastrami szeroki szlak zakończony na poziomie balustrady górnej kondygnacji chóru muzycznego, zdobiony motywami roślinnymi.

1. Miejscowość, gmina, województwo N I E M O J Ó W gm. Międzylesie, pow. Kłodzko woj. dolnośląskie	2. Obiekt (nazwa jak w karcie) KOŚCIÓŁ FILIALNY p. w. NAWIEDZENIA NMP	3. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego) c.d. rubryki 13 Opis
---	---	--

Wnętrze c.d. — nawa

Nisze okienne zdobione prostokątnymi, malowanymi płycinami wypełnionymi polichromią przypominającą marmoryzację. Północno-zachodnia ściana nawy zasłonięta niemal całkowicie przez trzon wieży, schody i dwukondygnacyjny chór muzyczny. (il. 40)

W północną część nawy wbudowane chór muzyczny i empory (drewniane). Konstrukcja dolnej kondygnacji chóru muzycznego utworzona z belek nośnych wmurowanych w ściany wieży i nawy i wzmocnionych dwoma podciągami podpartymi dwoma czworobocznymi słupami ustawionymi na cokołach. Trzony słupów wrzecionowate, zaopatrzone w przewiązki i przechodzące w kostkowe głowice. Na głowicach oparte prostopadłościenne imposty z dekoracją w formie szeregów zaciosów (il. 45) Spód dolnej kondygnacji chóru rozwiązany jako strop belkowy (il. 45) Z konstrukcją dolnej kondygnacji chóru muzycznego powiązana konstrukcja empor. (il. 46–47) Podobne słupy oraz sposób rozwiązania spodu empor. (il. 43, 46–47)

Balustrada dolnej kondygnacji chóru muzycznego i empor pełna, o konstrukcji kratownicy z wypełnieniem z gładkich, prostokątnych płycin. Lico balustrady kształtowane architektonicznie. (il. 39–40, 42, 44) Balustrada rozczłonkowana blendami o łuku pełnym, z archiwoltami opartymi na pilastrach. Powyżej szeregu blend profilowany gzymś. U dołu balustrady dekoracyjna listwa podcięta od spodu względem krzywych wklęsło-wypukłych. Druga kondygnacja chóru muzycznego cofnięta w tył nawy, mocowana na belkach wmurowanych w ściany nawy i wieży, zaopatrzona w podobną balustradę jak dolna kondygnacja chóru oraz empory.

Nawa nakryta stropem z polichromowanym sufitem. (il. 40) Jednobarwny sufit w odcieniu błękitu zdobiony w centrum malowanym plafonem, czworobocznym, z bokami wykreślonymi krzywymi wypukłymi i zdobionym wizerunkiem Ducha Świętego w glorii. Płaszczyzna sufitu pokryta delikatnie znaczo-nymi gwiazdami.

Wieża

Przyziemie czworobocznej wieży nakryte sklepieniem krzyżowym, otwarte ku nawie przez trzy arkady o łuku pełnym. (il. 5, 50) Górne kondygnacje bezstylowe.

Przybudówka przy prezbiterium

W dolnej kondygnacji przybudówki (poniżej poziomu posadzki kościoła) lokalność ze sklepieniem kolebkowym. W górnej kondygnacji przybudówki (na poziomie posadzki kościoła) zakrystia oświetlona prostokątnym oknem w jednostronnie rozglifionej niszy o łuku odcinkowym, nakryta sklepieniem kolebkowym z lunetami. W północno-zachodniej ścianie zakrystii wylot schodów na ambonę.

*Elewacje**Prezbiterium*

Prezbiterium częściowo zasłonięte od południowego zachodu przez przybudówkę. Przeprute wysoko umieszczonymi pięcioma oknami o łuku pełnym. (il. 25–27) W północno-wschodniej elewacji przeszła prezbiterium zamurowany, prostokątny otwór wejściowy w kamiennym uszakowym obramieniu. (il. 28) Elewacja rozczłonkowana malowanym podziałem ramowym i zwieńczona profilowanym gzymsem koronującym. Okna z kamiennymi parapetami, ujęte malowanymi opaskami. Profilowany gzymś koronujący prezbiterium połączony z profilowanym gzymsem wieńczącym nawę.

Nawa

Elewacja frontowa kościoła zwieńczona trójkątnym szczytem, z centrum którego wylaniają się górne kondygnacje wieży. (il. 11) W osi dolnej kondygnacji wieży kamienny portal zdobiony rzeźbą figuralną, flankowany przez dwie nisze z ozdobnymi parapetami.

Elewacje c.d. — nawa

W osi górnej kondygnacji elewacji okno chóru muzycznego, zamknięte łukiem pełnym, zbliżone do termalnego, zaopatrzone w kamienny parapet, ujęte malowaną opaską. Na elewacji widoczne pozostałości malowanego podziału ramowego. Elewacja zwieńczona profilowanym gzymsem koronującym. W centrum szczytu markowany w tynku korpus wieży. Boczne spływy szczytu obramione profilowaną ramą. Dekoracja rzeźbiarska fasady skupiona przy portalu i bocznych niszach. Główny otwór wejściowy o łuku pełnym ujęty kamiennym obramieniem złożonym z węgarów ze skrajną listwą, zdobionych rozetami, zwieńczonych profilowanymi kapitelami, z podobnie kształtowanej archiwolty oraz z ozdobnego klucza. (il. 12–14) W kluczu w formie klinca wyobrażona anielska główka przedstawiona na tle skrzydeł wychodzących poza pole klucza i wypełniających część archiwolty. Ponad archiwoltą profilowany wspornik, powyżej wypukły kartusz ujęty ramą z liści akantu. W kartuszu inskrypcja (il. 15) :

D: O: MA

No In Honore Delparae ELIsabeth

VIsltantIs LVbens

ereCta

MDCCXVI

Nad kartuszem wmurowana w fasadę niemal pełnoplastyczna Grupa Nawiedzenia. (il. 14) Kartusz flankowany dwiema odwróconymi wolutami łączonymi z archiwoltą portalu. Na wolutach ustawione dekoracyjne wazony z buketami kwietno-owocowymi. (il. 16) Dekorowane też kamienne parapety nisz po obu stronach portalu, zdobionych draperiami i girlandami owocowo-kwietnymi. (il. 17–18)

Południowo-zachodnia, boczna elewacja korpusu nawowego trójosiowa, z otworem wejściowym usytuowanym asymetrycznie, poza osiami okiennymi. Nad nim niewielka nisza. (il. 19) W osiach okiennych okna o łuku pełnym zbliżone do termalnych, oświetlające przestrzeń nawy pod i nad emporami. Malowany podział ramowy elewacji zatarty. Zachowany profilowany gzymś koronujący. Główny, prostokątny otwór wejściowy w kamiennym, uszakowym obramieniu ze skrajną listwą i z nadprożem zdobionym draperią z girlandą owocowo-kwietną. (il. 21) Nad portalem nisza z podstawą dekorowaną motywem uskrzydłonej anielskiej główki. (il. 22) W niszy figura *Immaculaty*. Okna zaopatrzone w kamienne parapety, ujęte malowanymi opaskami. Druga, północno-wschodnia, boczna elewacja nawy trójosiowa. Okna o łuku pełnym, w przyziemiu mniejsze, wyżej większe. (il. 27, 29) Elewacja rozczłonkowana malowanym podziałem ramowym, zwieńczona profilowanym gzymsem koronującym. (il. 27) Okna z kamiennymi parapetami ujęte malowanymi opaskami.

Wieża

Wieża pięciokondygnacyjowa, z dwiema kondygnacjami wbudowanymi w nawę, z trzecią kondygnacją na poziomie dachu nawy oraz z dwiema górnymi kondygnacjami widocznymi ponad dachem nawy. (il. 5, 11, 30–31) W fasadzie trzon wieży nieczytelny. Markowany w tynku w szczyście fasady. Tu przeprute w osi elewacji wieży dwa małe, prostokątne okna. W górnej kondygnacji wieży duże okno o łuku pełnym, ujęte kamiennym obramieniem z przewiązkami i pseudokluczem. Podobnie obramione okno w górnej kondygnacji w południowo-zachodniej elewacji wieży. Pozostałe okna tej kondygnacji bez obramień. (il. 30–31) Wieża zwieńczona profilowanym gzymsem koronującym. Wieża nakryta cebulastym hełmem. Na czterospadowym dachu ze ściętymi kalenicami posadowiona ośmioboczna czasza hełmu, zwieńczona profilowanym gzymsem. (il. 31–32) Na gzymsie oparte drewniane słupy latarni, obite blachą. Latarnia zwieńczona profilowanym gzymsem i cebulastym zwieńczeniem z iglicą z ozdobnym krzyżem.

Przybudówka przy prezbiterium

Południowo-zachodnia elewacja dwukondygnacyjowej przybudówki przy prezbiterium jednoosiowa, bez artykulacji. (il. 19) W osi elewacji prostokątny otwór wejściowy w prostym, kamiennym obramieniu. Nad nim prostokątne okno z kamiennym parapetem ujęte kamiennym, uszakowym obramieniem (il. 23–24) Elewacja zwieńczona profilowanym gzymsem koronującym. Północno-zachodnia elewacja przybudówki bezokienna, zasłonięta częściowo przez wydłużony podest przy bocznym portalu (w południowo-zachodniej elewacji nawy). Zwieńczona profilowanym gzymsem koronującym. Podobna południowo-wschodnia elewacja przybudówki, w całości odsłonięta. (il. 25)

Wyposażenie

Wyposażenie kościoła pochodzące z XVIII w. tworzą architektoniczny, barokowy ołtarz główny z 1717 r. (polichromowany w r. 1721 i później — w 1797 oraz w 1883 r.), późnobarokowy architektoniczny, ołtarz boczny Św. Anny (z 3 ćw. XVIII w., z obrazem z 3 ćw. XIX w.), późnobarokowy, architektoniczny ołtarz boczny Św. Franciszka Ksawerego (z 3 ćw. XVIII w., z obrazem z 3 ćw. XIX w.), barokowa ambona z 1726 r. (odnawiana w r. 1855), kamienna chrzcielnica z 1612 r. z barokową, drewnianą pokrywą oraz późnogotycka figura maryjna z XVIII w. (il. 33, 36, 40). Zachowane też są: stylowa stolarka drzwiowa oraz ławki powstałe przed 1776 r. (patrz również — Karty ewidencyjne zabytków ruchomych wykonane przez K. Matuszczaka w r. 1988, w archiwum SOZ Delegatury w Wałbrzychu).

1. Miejscowość, gmina, województwo N I E M O J Ó W gm. Międzylesie, pow. Kłodzko woj. dolnośląskie	2. Obiekt (nazwa jak w karcie) KOŚCIÓŁ FILIALNY p. w. NAWIEDZENIA NMP	3. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego) c.d. rubryki 13 Opis, c.d. rubryki 22 Bibliografia Spis ilustracji
---	---	---

Instalacje

Odgromowa i elektryczna, nagłośnieniowa.

c.d. rubryki 22 Bibliografia

Knie J., *Alphabetisch-statistisch-topographische Übersicht der Dörfer, Flecken, Städte und anderen Orte der Königlich Preuss. Provinz Schlesien*, Breslau 1845, s. 397.

Kögler J., *Historische und topographische Beschreibung der in der Grafschaft Glatz und zwar Habelschwerdter District gelegenen Rosenthal und Schnallenstein, 1804*, Vierteljahrschrift für Geschichte und Heimatkunde der Grafschaft Glatz, Bd. III, Habelschwerdt 1883/1884, s. 104–106.

Lutsch H., *Verzeichnis der Kunstdenkmäler der Provinz Schlesien. Die Kunstdenkmäler der Landkreise des Reg.-Bezirks Breslau*, Breslau 1889, Bd. II, s. 63.

Prace konserwatorskie na terenie województwa wrocławskiego w latach 1969–1973, Wrocław 1976, s. 76.

Rybka-Ceglecka I., Boguszewicz M., Ornatek A., Wiśniewska D., *Studium środowiska kulturowego gminy Międzylesie*, woj. wałbrzyskie. ROSiOŚK Wrocław 1997, mps., T. II, s. 79–80.

Tschitschke M., *Die Wallfahrtskirchen Marienthal und Freiwalde*, Arnestuskalender 4/1927, s. 81–82.

Volkmer, Hohaus, *Geschichtsquellen der Graffschaft Glatz, Dritter Band, Constitutiones Synodi Comitatus Glacensis in causis religionis, 1559, Die Dekanatsbücher der Christophorus Neaetius 1560 und des Hieronymus Keck 1631*, Habelschwerdt 1884, s. 130, 133.

Spis ilustracji

1. Kościół, widok od zachodu.
2. Rzut poziomy kościoła.
3. Plan orientacyjny, reprodukcja fragmentu mapy w skali 1 : 50 000.
4. Plan sytuacyjny.
5. Rzut poziomy kościoła.
6. Kościół, widok ogólny od południowego wschodu.
7. Kościół, widok ogólny od północnego zachodu.
8. Kościół, widok ogólny od północnego zachodu.
9. Kościół, widok ogólny od południowego zachodu.
10. Kościół, mur cmentarny, widok ogólny od południowego zachodu.
11. Kościół, fasada, widok ogólny od północnego zachodu.
12. Kościół, portal w fasadzie.
13. Kościół, fragment węgara w portalu w fasadzie.
14. Kościół, Grupa Nawiedzenia nad portalem w fasadzie.
15. Kościół, kartusz nad portalem w fasadzie.
16. Kościół, ozdobny wazon stanowiący element rzeźbiarskiej dekoracji portalu w fasadzie.
17. Kościół, nisza w fasadzie.
18. Kościół, dekoracja rzeźbiarska parapetu niszy w fasadzie.
19. Kościół, widok ogólny od południowego wschodu.
20. Kościół, fragment elewacji bocznej, południowo-zachodniej, widok ogólny od zachodu.
21. Kościół, fragment portalu w elewacji bocznej, południowo-zachodniej.
22. Kościół, nisza nad portalem w elewacji bocznej, południowo-zachodniej.
23. Kościół, przybudówka przy prezbiterium, fragment elewacji bocznej, południowo-zachodniej.
24. Kościół, przybudówka przy prezbiterium, okno w elewacji bocznej, południowo-zachodniej.
25. Kościół, prezbiterium, widok ogólny od południowego wschodu.
26. Kościół, prezbiterium, widok ogólny od wschodu.
27. Kościół, widok ogólny od południowego wschodu.

28. Kościół, prezbiterium, portal w elewacji północno-wschodniej.
29. Kościół, nawa, okno w elewacji bocznej, północno-wschodniej.
30. Kościół, widok ogólny od północnego wschodu.
31. Kościół, wieża, widok ogólny od wschodu.
32. Kościół, hełm wieży, widok ogólny od wschodu.
33. Kościół, widok ogólny z nawy ku prezbiterium, widok w kierunku południowo-wschodnim.
34. Kościół, fragment północno-wschodniej ściany prezbiterium.
35. Kościół, fragment pilastra przy północno-wschodniej ścianie prezbiterium.
36. Kościół, sklepienie prezbiterium.
37. Kościół, fragment sklepienia prezbiterium.
38. Kościół, dekoracja gurtu sklepienia prezbiterium.
39. Kościół, nawa, widok w kierunku północno-wschodnim.
40. Kościół, nawa, widok w kierunku północno-zachodnim.
41. Kościół, północno-wschodnia ściana nawy, widok w kierunku północnym.
42. Kościół, północno-wschodnia ściana nawy (na poziomie empory), widok w kierunku wschodnim.
43. Kościół, słup wspierający emporę przy południowo-zachodniej ścianie nawy.
44. Kościół, fragment balustrady empory przy północno-wschodniej ścianie nawy, widok w kierunku północnym.
45. Kościół, nawa w partii chóru muzycznego, spód chóru muzycznego, widok w kierunku północno-zachodnim.
46. Kościół, nawa w partii chóru muzycznego, spód chóru muzycznego przy południowo-zachodniej ścianie nawy, widok w kierunku północnym.
47. Kościół, nawa w partii chóru muzycznego i empor, spód empory przy południowo-zachodniej ścianie nawy, widok w kierunku północnym.
48. Kościół, nawa w partii chóru muzycznego i empor, w narożniku schody na chór muzyczny, widok w kierunku północno-zachodnim.
49. Kościół, schody na chór muzyczny w północno-zachodnim narożniku nawy, widok w kierunku zachodnim.
50. Kościół, sklepienie wieży.
51. Grupa figuralna przed kościołem.

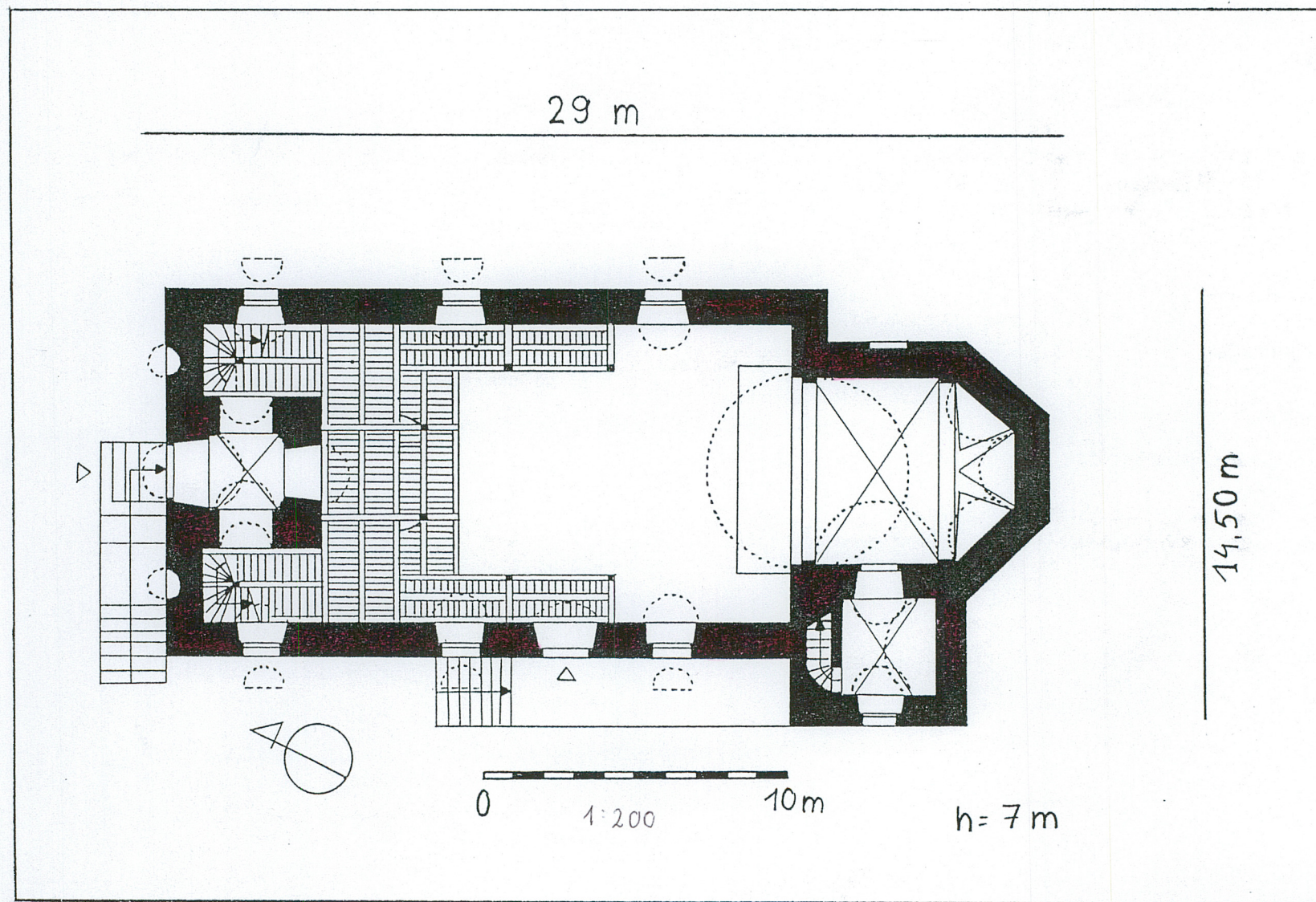
1. Miejscowość, gmina, województwo
N I E M. O J Ó W
pow. Kłodzko, gm. Międzyzlesie
woj. dolnośląskie

2. Obiekt (nazwa jak w karcie)
KOŚCIÓŁ FILIALNY
p.w. NAWIEDZENIA NMP

3. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego)

Ilustracje.

5.

6.

7.

8.

9.

10.

1. Miejscowość, gmina, województwo
N I E M. O J Ó W
pow. Kłodzko, gm. Międzylesie
woj. dolnośląskie

2. Obiekt (nazwa jak w karcie)
KOŚCIÓŁ FILIALNY
p.w. NAWIEDZENIA NMP

3. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego)

Ilustracje.

11.

12.

13.

14.

15.

16.

17.

18.

19.

1. Miejscowość, gmina, województwo
N I E M. O J Ó W
pow. Kłodzko, gm. Międzyzylesie
woj. dolnośląskie

2. Obiekt (nazwa jak w karcie)
KOŚCIÓŁ FILIALNY
p.w. NAWIEDZENIA NMP

3. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego)

Ilustracje.

20.

21.

22.

23.

24.

25.

26.

28.

29.

27.

1. Miejscowość, gmina, województwo
N I E M. O J Ó W
pow. Kłodzko, gm. Międzylesie
woj. dolnośląskie

2. Obiekt (nazwa jak w karcie)
KOŚCIÓŁ FILIALNY
p.w. NAWIEDZENIA NMP

3. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego)

Ilustracje.

30.

31.

32.

33.

34.

35.

36.

37.

1. Miejscowość, gmina, województwo
L E S I C A
 pow. Kłodzko, gm. Międzyzylesie
 woj. dolnośląskie

2. Obiekt (nazwa jak w karcie)
KOŚCIÓŁ FILIALNY p.w. ŚW. MARCINA

3. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego)
 Ilustracje.

38.

39.

40.

41.

42.

43.

44.

45.

46.

1. Miejscowość, gmina, województwo
N I E M. O J Ó W
pow. Kłodzko, gm. Międzylesie
woj. dolnośląskie

2. Obiekt (nazwa jak w karcie)
KOŚCIÓŁ FILIALNY
p.w. NAWIEDZENIA NMP

3. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego)

Ilustracje.

47.

48.

49.

50.

51.